

HORVÁTH PÁL

A pesti Nemzeti Színház zenekara és zenészei

A Pesti Magyar Színház megnyitásának évében, 1837-ben a prózadrámai darabok mellett már az operajátszás is elindult.¹ Az elsők között kerültek színpadra Bellini operái, így a *Norma* 1837. október 28-án (1.kép).² Ha az előadás színlapját figyelmesen vizsgáljuk, feltűnik rajta néhány olyan résztvevő, akik korábban nem Pesten, hanem Kolozsváron szerepeltek ugyanebben a zenés darabban. Így például Szerdahelyi József, aki fordítóként és rendezőként jelenik meg a *Norma* pesti színlapján, de alig egy évvel korábban egy Kolozsvári színlapon a „magyarra tette, betanította és az egészet elrendeli Szerdahelyi” felirat olvasható.³ A mai kutatás számára már ismeretes tény, hogy az újonnan megnyílt Nemzeti Színház társulatának egy része, a korábbi években leginkább Kassán és Kolozsváron szereplő és több daljátékot is repertoárján tartó vándortársulattól került ki.⁴ A magyar színház *Norma* bemutatója után két nappal,

- 1 Az 1840-től országos pártolás alá vett intézmény Erkel Ferenc *Bátori Mária* című operájának bemutatójának időpontjában vette fel hivatalosan a Nemzeti Színház nevet, amely felvállaltan a magyar nyelv és kultúra ápolását tűzte ki legfőbb feladatául. A nemzetközi és hazai operákat egyaránt folyamatosan repertoáron tartó Nemzeti Színház volt a pest-budai magyar nyelvű operajátszás legfontosabb játszóhelye a Magyar Királyi Operaház 1884-es megnyitásáig. A tanulmány további részében Nemzeti Színházként hivatkozom az intézményre, attól függetlenül, hogy az átnevezés előtti vagy utáni időszakot tárgyalom. A színház működésével kapcsolatban lásd többek között Kerényi Ferenc színháztörténeti munkáit. KERÉNYI Ferenc: *A Nemzeti Színház* (Budapest, Corvina Kiadó Vállalat, 1987); uő (szerk.): *A Nemzeti Színház 140 éve* (Budapest, Magyar Színházi Intézet, 1980); uő (szerk.): *A Nemzeti Színház 150 éve* (Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1987); uő (szerk.): *Magyar színháztörténet 1790–1873* (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990).
- 2 Lásd a Pesti Magyar Színház színlapjai, Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára, 1837.10.28.
- 3 Lásd a Pesti Magyar Színház színlapjai, Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára, 1837.10.28. és a „Dal és Színész Társaság” kolozsvári előadásainak színlapjai, Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára, 1836.06.19.
- 4 Lásd többek között SZACSVAI KIM Katalin: *Az Erkel-műhely. Közös munka Erkel Ferenc színpadi műveiben (1840–1857)*. PhD disszertáció (Budapest, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2013).

1837. október 30-án, Dériné Széppataki Róza helyett új primadonna lépett színpadra a címszerepben: Schodelné Klein Rozália mint vendég szerepelt a Nemzeti Színházban. Bemutatkozása mindenki számára meggyőző volt, így még ebben az évben a színház további tárgyalásokat folytatott vele egy lehetséges szerződést illetően – még az sem tántorította el a színházi választmányt, hogy Schodelné már vendégszereléséért is igen borsos fizettséget kért: az első fellépésért 200, minden továbbiért pedig 100 pengőforintot.⁵ Az tárgyalások sikerrel jártak, így a színház professzionális operatársulatának és zenekarának megszervezése 1838 januárjában elindulhatott Erkel Ferenc és Schodelné Klein Rozália szerződtetésével. Ez évben – a korabeli fizetési kimutatás szerint – 21 „színész”, 10 „színészné”, 12 „karénekes”, 12 „karénekesné” és 35 „hangász” tartozott a személyzethez.⁶ A színház zenekarának vezetőjével és a nemzetközi hírnevű primadonnával már foglalkozott a magyar zenetudomány, azonban jóval kevesebbet tudunk a többi zenészről és az ezidáig mellőzött énekesekről. Alapvető színháztörténeti munkákból ismerjük, hogy a Nemzeti Színház gazdag iratanyagának nagy része sajnálatos módon megsemmisült vagy elveszett, ahogyan arról Németh Antal írt 1965-ös tanulmányában.⁷ Pukánszky Kádár Jolán az 1930-as évek végén írt két kötetének (*A Nemzeti Színház százéves története*⁸) még 300.000 irat és 359 fólió nyilvántartás lehetett a forrása – amely már akkor is számottevő hiányban szenvedett – azonban 1945-ben a Budai Vár ostrománál – Németh Antal szerint – teljesen megsemmisült.⁹ A közgyűjteményekben fennmaradt és még így is tekintélyes levéltári forrásanyag zenei szempontú szisztematikus vizsgálata továbbra is a magyar zenetudomány adóssága.

<http://real-phd.mtak.hu/60/19/Szacsvai.pdf> (utolsó letöltés: 2023. december 18.); HORVÁTH Pál: „Énekesjátéktól a magyar operáig. A Béla futása előadásai, forrásai és változatai”, *Magyar Zene* 57/1 (2019), 14–30.

- 5 Lásd PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán: *A Nemzeti Színház százéves története* (Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1938), II, 79.
- 6 Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára, Analekta 422.
- 7 NÉMETH Antal: „A Nemzeti Színház iratainak sorsa”, in *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve* (1965/66), 247–255.
- 8 PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán: *A Nemzeti Színház százéves története* (Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1938), II, és PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán: *A Nemzeti Színház százéves története* (Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1938–1940).
- 9 NÉMETH Antal: „A Nemzeti Színház iratainak sorsa”, in *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve* (1965/66), 250.

Bérlét Pesti magyar színház. **szünet.**

Szombaton, october' 28dikán 1837.

E l ő s z ö r :

N O R M A.

Nagy daljáték 2 felvonásban, Bellinitől. Fordította és rendezi Szerdahelyi, daljáték-rendező.

A' hangászkar gróf Rothkirch 12-dik számú nemes gyalogezredének táborig hangász-karával leendő erősítve.

Személyek:

Sever, római Proconsul	Lendvay ur.
Flavius, barátja	Frikk ur.
Orovésó, Druidák' főpapja	Udvarhelyi Mikl. ur.
Norma, főjósno, leánya	Dériné assz.
Adalgisa, ifju druidanó	Éder Luiza.
Clotilde, Norma' biztosa	Bartháné assz.
Norma' gyermekei	Telepy Mái.
	Telepy Károly.

Druidák. Bárdok. Gallusok. Harezos nép.

Bemeneti ár váltó czédulában:

Földszinti s középpáholy 8 ft. — kr.	⊗ Második emeleti zártszék 1 ft. 20 kr.
Második emeleti paholy 6 „ — „	⊗ Földszinti bemenet . . . 1 „ — „
Első emeleti zártszék . . . 2 „ 30 „	⊗ Második emeleti bemenet — „ 40 „
Földszinti zártszék . . . 1 „ 30 „	⊗ Karzati bemenet . . . — „ 15 „

Kéretnek a' páholyokat és zártszékeket bérlő tisztelt uraságok, hogy helyeik iránt a' színháznál reggeli 11 óráig rendeléseket tenni méltóztassanak: ellenkező esetben másoknak adatnak ki.

Belépti jegyeket válthatni reggeli 10 órától 12-ig, délután pedig 4 órától kezdve a' pénzszedőhelyen.

Kezdeté 7-edfél órakor, vége 9-edfél után.

Melléklet. (Beilage.) Anzeige von August Seefehner, Bäckermeister in der Königsgasse No. 1129.

1. kép. A Pesti Magyar Színház Bellini Norma előadásának színlapja.
Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára, NSZ Színlap 1837.10.28.

A Nemzeti Színház első társulatának jelentős része a már említett vándortársulati időszak énekes-színészei közül kerültek ki, a zenekari zenészek közül pedig többen a Pesti Német színházról szerződtek át.¹⁰ A magyar színház kénytelen volt a német színházéhoz hasonló fizetést biztosítani a zenekar tagjainak, ami a fizetési jegyzékeket összevetve látszik, hogy nagyrészt sikerült is.¹¹ Erkel Ferenc mind a vándortársulatról szerződött énekes-színészeket, mind a német színház zenészeit személyesen ismerhette, hiszen a korábbi években már dolgozott velük – Kolozsvári időszaka után a Budai Várszínházban majd a Pesti Német Színházban vezényelt.¹² Jelen írásomban két személyre fókuszálva, a Nemzeti Színház forrásanyagára, valamint a pest-budai zenei sajtóra támaszkodva világítok rá sokszínű tevékenységükre, kitérve az operai műhelymunkában betöltött szerepükre. Mivel mindkettejük tevékenysége igen gazdag, az összes színházi kötelezettségükkel kapcsolatban csak egy-egy személyes jellegű „egodokumentumot” sorakoztatok fel. Egyikük a magyar nyelvű zenés színjátszás vándortársulati időszak fontos szereplője, Szerdahelyi József, másikuk az Bécsből Pestre települt német színházi zenész, Kirchlehner Ferenc.

Szerdahelyi József (1804–1851)

Szerdahelyi Józsefet a Nemzeti Színház operarendezőnek szerződtette, emellett nagyon sok opera és színdarab szövegét fordította magyarra. Többek között ő fordította olaszról magyarra a Nemzeti Színházban 1842-ben bemutatott Donizetti *Alina, Golconda királynéja* című opera librettóját. Ezen munkával kapcsolatban az Országos színháztörténeti múzeum és intézet Simonsits hagyatékában fennmaradt egy le-targikus hangvételi személyes levele, amelyet a Nemzeti Színház igazgatójának címzett (2. kép):

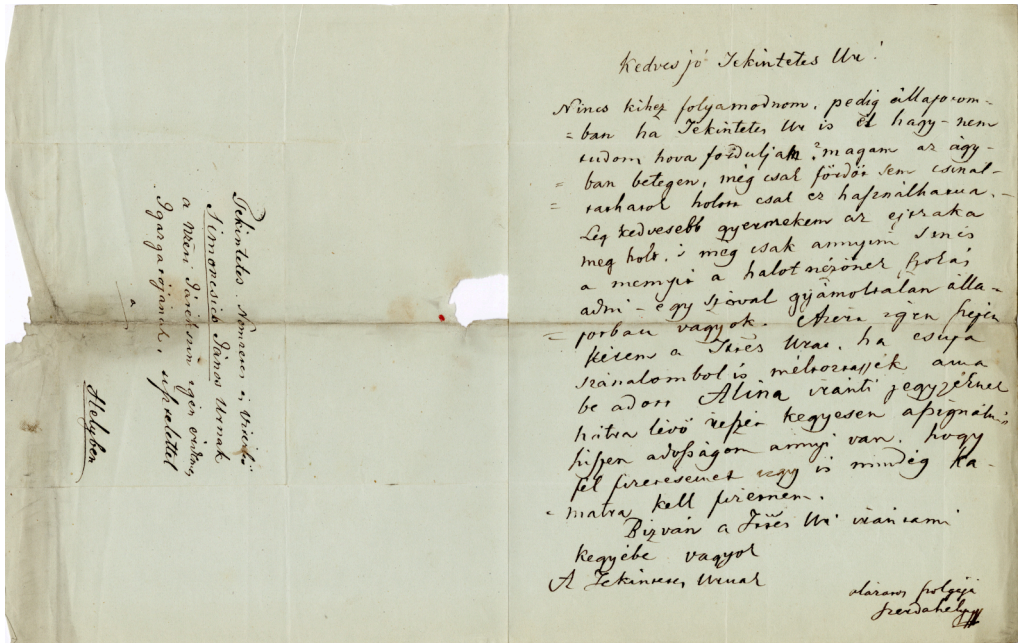
„Magam az ágyban betegen, még csak fürdőt sem csináltathatok holott csak ez használhatna. Legkedvesebb gyermekem az éjszaka megholt. Még csak anyyim sincs amennyit a halott nézőnek szokás adni – egyszóval gyámoltalan állapotban vagyok. Azért igen szépen kérem tekintetes urat, ha csupa szánalomból is méltóztassék ama

10 BELITSKA-SCHOLZ Hedvig – SOMORJAI Olga: *Deutsche Theater in Pest und Ofen 1770–1850*. I– II (Budapest, Argumentum, é.n.).

11 TALLIÁN Tibor: „Kibírás zsenije”, in GUPCSÓ Ágnes (szerk.): *Erkel Ferenc első három operája. Bátor Mária, Hunyadi László, Bánk bán. Szövegkönyvek, tanulmányok* (Budapest, Rózsavölgyi és Társa, 2011), 31–52.

12 Lásd az Erkel-szakirodalomban többek között NÉMETH Amadé: *Erkel* (Budapest, Gondolat, 1979); uő: *Erkel Ferenc életének krónikája* (Budapest, Zeneműkiadó, 1973).

beadott Alina iránti jegyzéknek hátra lévő részét kegyesen asszignálni, hiszen adosságom annyi van, hogy fél fizetésemet így is mindig kamatra kell fizetnem.”¹³

2. kép. Szerdahelyi József levele a Nemzeti Színház igazgatójának Simonsits Jánosnak. Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Simonsits-hagyaték, jelzet nélkül.

Számos esetben az általa fordított operalibrettók nyomát, szerzői autográf partitúrákban is megtalálhatjuk. Ő írta be például Doppler Ferenc 1849-ben bemutatott *Ilka és a huszártorborzó* című vígoperájának magyar szövegét a kotta énekes szövege alá.¹⁴ De nem csak szövegek bemásolásával kapcsolatban hagyta hátra kézjegyet Nemzeti színházi kottákban. Szerdahelyi hangszerelt, sőt komponált is. Kim Katalin azonosította kézírását többek között Erkel Ferenc *Bátori Mária* autográf partitúrájában, ahol Szerdahelyi az opera második felvonásának mintegy felében átvállalta a fúvós szövegek, néhol pedig a teljes zenekari letét kialakítását is.¹⁵ Az efféle hangszerelést anonim módon végezte, de zeneszerzőként megjelenik neve a *Bátori Mária* bemutatója

¹³ Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Simonsits-hagyaték, jelzet nélkül.

¹⁴ DOPPLER Ferenc: *Ilka és a huszártorborzó*, autográf partitúra. Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára, ZB 40/a/1.

¹⁵ SZACSVAI KIM Katalin: *Az Erkel-műhely. Közös munka Erkel Ferenc színpadi műveiben* (1840–1857). PhD disszertáció (Budapest, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2013), 46–50. <http://real-phd.mtak.hu/6019/Szacsvai.pdf> (utolsó letöltés: 2023. december 18.).

előtt alig egy hónappal színpadra kerülő új vígopera, a *Tündérlak* színlapján. Ez esetben a *Tündérkastély Magyarországon* című vígjátékot részben saját, korábbi dalbetéteit felhasználva zenésítette meg. Végül, de nem utolsó sorban nagyon sok darab színlapján, mint énekes-színész találkozunk Szerdahelyi nevével. Egyik legsikeresebb szerepe Rossini *Sevillai borbélyában* Figaro szerepe volt, amellyel már a Nemzeti Színház előtti időszakban elnyerte a hallgatóság tetszését, legalább is a korabeli kritikák szerint. A budai Várszínházban játszott 1835. április 11-i előadás kritikájában – amelyben Erkel Ferenc volt az előadás karmestere – ezt olvashatjuk róla:

„Szerdahelyi úr (Figaro) kettős lelket ada a' mutatványnak. Vékony, 's erős baritonja, melly hosszabb gyakorlás által még simultabb 's erősebb leend, különösen pedig igen-igen természetes, helyes játszás-módja, muzsikai jártassága mai első felléptekor is elégg tünt-ki, hogy őt egyik legjelesebb magyar dalszínészünknek nevezhessük.”¹⁶

Szerdahelyit, mint színészt leginkább komikai képessége miatt értékelték, igaz, nem mindenki. 1838-ban több alkalommal is parodizálta a Nemzeti színpadán Schodelné játékát, ami miatt a színészeti választmány hivatalosan is megróttta őt. Ez az ügy az operaháború kirobbanásának egyik gyújtópontja lehetett. Áttekintve Szerdahelyi sokrétű tevékenységét a Nemzeti Színházban, valóban mondhatjuk, hogy a színházi műhelymunka egyik alappilére volt egészen 1851-es haláláig. Felesége – még Szerdahelyi halálának évében – levélben folyamodott öltöztetői állásért a színház igazgatójához, mint fogalmazott: „vagyok bátor alázatosan folyamodni Nagyságodhoz - tekintetbe vevén öt neveletlen árváimat, kiket két kezi munkámmal alig vagyok képes eltartani.”¹⁷ Hogy gazdag színházi tevékenységét kortársai nagyra értékelték, jól példázza Bartalus István 1863-as cikke *Az ország tükre* című folyóiratban, ahol a következő szavakkal illette Szerdahelyi személyét:

„Ily szenvedély egy irányban vezetve, csodákat tehet. Hogy Szerdahelyiben ezen tűz égett, abból is kitetszik, mert mindamellet, hogy kénytelen volt ma színműben, holnap daljátékban szerepelni: ma a zenekarban, holnap tanítói széken működni, komponálni, hangszerelni, sat. ezeknek mindenikében kitünő ügyességre emelkedett.”¹⁸

16 *Honművész* 3/31 (1835. április 16.), 247.

17 Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, Simonsits-hagyaték, jelzet nélkül.

18 BARTALUS István: „Szerdahelyi József”, *Az ország tükre* 2/26 (1863. szeptember 11.), 301–302.

Kirchlehner (Szeráf) Ferenc (1791–1868)

Kirchlehner Ferenc elsősorban hegedűs volt, a színházi zsebkönyv bejegyzése szerint „hangászkar igazgató” vagyis koncertmester az operai előadásokon.¹⁹ A zenekari játékon túl több alkalommal lépett fel kamarahangversenyek résztvevőjeként, ahol előszeretettel játszott Beethoven művekben. Az MTA Kézirattárában megtalálható saját magáról írt önéletrajzából többek között azt is megtudhatjuk, hogy a Bécsben nevelkedett Kirchlehner személyes kapcsolatban állt Beethovennel (3. kép).²⁰ A hangszeres játékon kívül ő is többféle feladatot látott el a Nemzeti Színházban. 1838-ban egyik első megbízása Mercadante *Eskü* című operájának hangszerelése volt, amely munkát Erkel Ferencsel együtt végezte el. Az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárának „Operabánya” anyagában őrzött partitúrában világosan elválaszthatóak az Erkel és Kirchlehner által írt oldalak, az egyes részeket mindketten szignójukkal látták el.²¹ Kirchlehner nemcsak hangszerelt, hanem komponált is. A *Doppelgänger (Kétalakú)* című operájának elkészültéről többször hírt adott a magyar nyelvű sajtó, sőt Kirchlehner maga is szorgalmazta bemutatását a Nemzeti Színházban, mégse került színpadra. A Nemzeti Színház Igazgatósági jegyzőkönyve szerint 1857. március 16-án Kirchlehner kérte az intendánst, hogy Kétalakú operájának betanulása kezdődjön el, a hivatalos válasz azonban csak annyi volt: „mihelyt az opera műsorzat körülményei engedik”.²² Mindemelett szöveggönyvírással foglalkozott. Ő írta a Nemzeti Színház számára készült operák közül Császár György *Kunok és Morsinai Erzsébet*, valamint Doppler Károly *A vadon fia* librettóját is. Ezek közül a *Kunok* tartós sikernek örvendett, a másik kettő azonban hamar megbukott. Valószínűleg nem, vagy nem csak a gyenge minőségű operalibrettóknak köszönhetően. Kirchlehner az 1849-es évben egy rövid ideig a Nemzeti Színház megbízott igazgatója volt. Az 1848-49-es eseményeket követően a megszálló császári királyi hadosztály parancsnoka, gyulai Gaál Ede, a Nemzeti Színház zenkarigazgatóját, Kirchlehner Ferencet hatalmi szóval a színház igazgatójává nevezte ki 1849 nyarán.²³ A zenész igyekezett a terhes megbízatástól minél előbb megszabadulni, ami rövid időn belül sikerült is neki. Még ez év szeptemberétől Simonsits János vette át pozícióját. Kar-

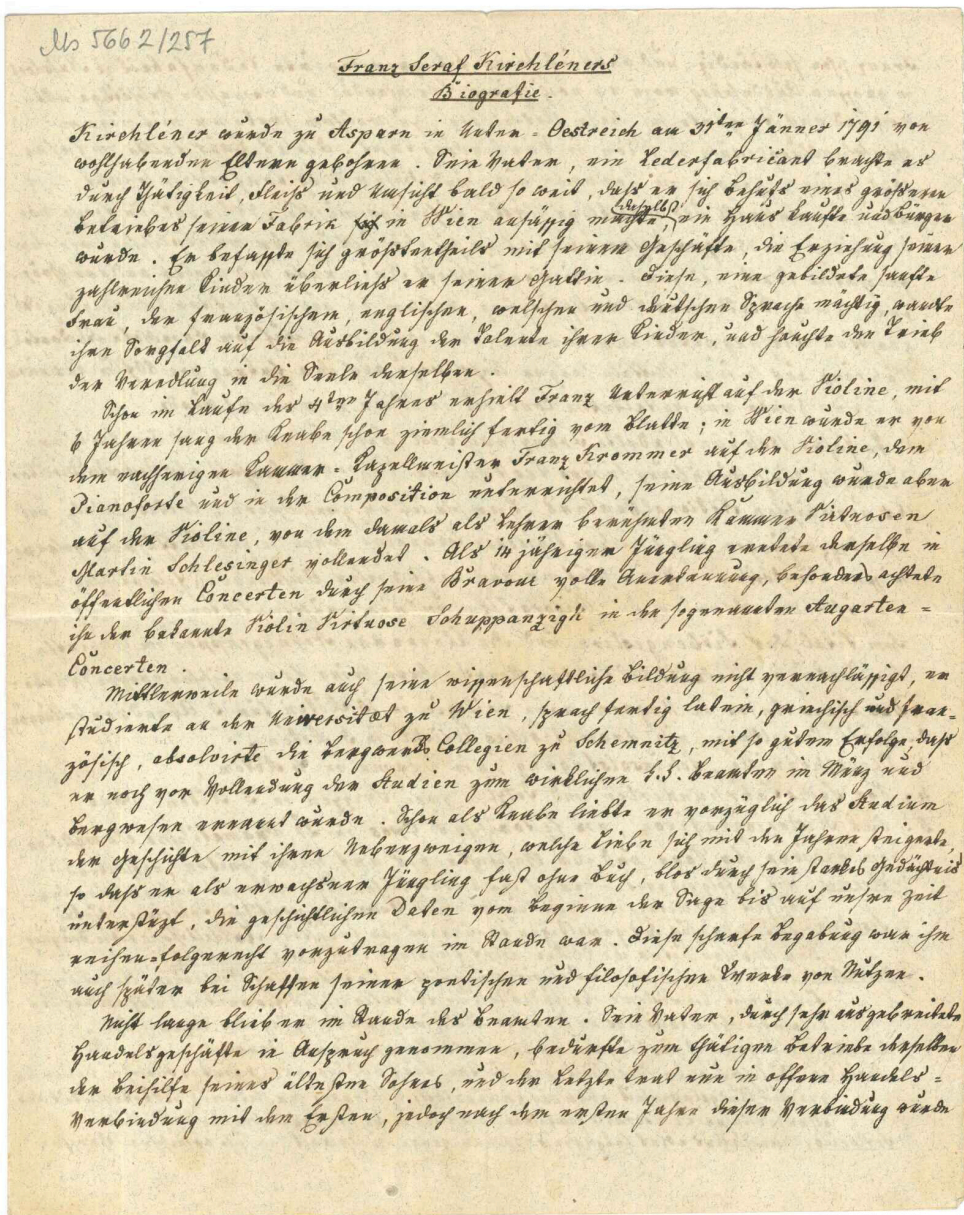
19 GILLYÉN Sándor – NAGY Ferencz (kiadták): *Pesti Nemzeti Játékszíni zsebkönyv 1839-ik évre* (Pest, Esztergami h., 1839), 8.

20 MTA Kézirattár, Ms 5662/257.

21 ELEK Martin: *Mercadante Il giuramento című operája a Nemzeti Színházban. Betekintés az intézmény 19. századi előadói gyakorlatába*. MA szakdolgozat (Budapest, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2019), 25–28.

22 Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tára, Analekta 395.

23 PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán: *A Nemzeti Színház százéves története* (Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1938), II, 210.

3. kép. Kirchlehner Ferenc önéletrajzának kézirata (1. oldal), MTA Kézirattár, Ms 5662/257.

mesteri tevékenysége – vagyis inkább próbálkozása – a színház igazgatásánál is rövidebb életű volt. Valószínűleg csak egy alkalommal vezényelt nyilvánosan: 1846-ban egy balettelőadást dirigált, azonban az *Életképek* című lap kritikusa kíméletlenül bánt vele:

„Kérjük szépen Erkel urat, vállalja el a zenekar igazgatását ezen előadások alatt is, mert Kirchlehner úr nem arra való 's csak zavart okoz, mint ez Cerrito mindkét föllépésekor történt, 's a közönség ezért türelmetlenkedett is. Kirchléhner úr gyöngé drámaíró lehet ugyan, de azért karnagynak nem született.”²⁴

Kirchlehner még egy tevékenységéről kell említést tennem, mégpedig az 1861-ben megjelent *Das Siebengestirn und die kleineren Sterngruppen im Gebiete der Tonkunst* című kötetéről, amely német és francia zeneszerzők életrajzát dolgozta fel.²⁵ Széleskörű érdeklődése és munkája tárgyalásának összefoglalásaként a *Zenészeti Lapok* Kirchlehner életének utolsó hónapjaiban megjelent cikkét idézem, amely 1868 elején számolt be a zenész akkori, kilátástalan élethelyzetéről:

„Spiller A. és társainak vonós négyes társulata, ma jan. 19-n tartja 6-k és utolsó estélyét. Ez uttal nem Beregszászy, de az ev. gymn. épület termében, miután a tiszta jövedelem elaggott pályatársuk Kirchlehner F. fölsegélésére van szánva, ki a nemzeti színház zenekarát buzgón szolgálta tovább 30 évnél. Hajdan gazdag ember volt s dús moecénása a zenészetnek Bécsben, s mint ilyen, Beethoven is benső barátjának nevezhető, kinek is halála után szép síremléket emelt saját költségén. Ma elaggott, elhagyatott, tehetetlen szegény öreg, ki csak a színházról nyert csekély nyugdíj s az emberszeretők részvétele után tengeti sokat hányatott életét.”²⁶

Jelen írásban próbáltam röviden felvillantani két Nemzeti Színházi tag, Szerdahelyi József és Kirchlehner Ferenc szerteágazó tevékenységét. Értékelésük a 20. századi, sőt a 19. század végi irodalomban is tartózkodó, mondhatni sok esetben inkább le-sújtó. A zenetörténetírás korábbi munkái Erkel központúan tárgyalták a magyar nyelvű operajátszás történetét. Például id. Ábrányi Kornél a 19. század második felében Erkel művein kívül szinte nem is vesz tudomást más szerzők magyar operáiról, vagy ha igen, keményen bírálja azokat.²⁷ Legány Dezső *A magyar zene krónikájában* a többi zenészt, mint „Erkel útjának egyengetőjét” aposztrofálja, akik „megkísérelték, hogy párhuzamosan haladjanak vele”,²⁸ Dobszay László *Magyar zenetörténet* című

24 *Életképek* 4/17 (1846. október 24.), 539.

25 KIRCHLEHNER Ferenc: *Das Siebengestirn und die kleineren Sterngruppen im Gebiete der Tonkunst aus Seraf Lener's Werken* (Pest: Druck von Johann Herz, 1861).

26 *Zenészeti Lapok* 8 (1868. január 19.), 252.

27 id. ÁBRÁNYI Kornél: *A magyar zene a 19-ik században* (Budapest, Pannonia nyomda, 1900).

28 LEGÁNY Dezső: *A magyar zene krónikája* (Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1962).

kötetében pedig külön alfejezetet írt „Kismesterek” címmel.²⁹ Jelen kutatás eredménye további kérdéseket fogalmazott meg bennem, amelyek közül itt most egyet jelzek: Vajon volt még a 19. század közepén a „kibírás zsenijének” nevezett Erkel Ferenc mellett hasonlóan álhatalos és hűséges művelője a magyar opera ügyének?³⁰

29 DOBSZAY László: *Magyar zenetörténet*. Második, bővített kiadás (Budapest, Planétás, 1998), 145–152.

30 A „kibírás zsenije” Tallián Tibor Erkelről szóló tanulmányának címe. Vö. TALLIÁN Tibor: „Kibírás zsenije”, in GUPCSÓ Ágnes (szerk.): *Erkel Ferenc első három operája. Bátori Mária, Hunyadi László, Bánk bán. Szövegkönyvek, tanulmányok* (Budapest, Rózsavölgyi és Társa, 2011), 31–52.

ABSZTRAKT

HORVÁTH PÁL (HUN-REN BTK Zenetudományi Intézet)

A pesti Nemzeti Színház zenekara és zenészei

A színház professzionális operatársulatának és zenekarának megszervezése 1838 januárjában indult Erkel Ferenc és Schodelné Klein Rozália szerződésével. Ez évben – a korabeli fizetési kimutatás szerint – 21 „színész”, 10 „színészné”, 12 „karénekes”, 12 „karénekesné” és 35 „hangász” tartozott a személyzethez. A színház zenekarának vezetőjével és a nemzetközi hírnévű primadonnával már foglalkozott a magyar zenetudomány, azonban jóval kevesebbet tudunk a többi zenészről. Egyik fontos kiindulópont Eckhardt Mária Liszt és a Doppler-testvérek szerepe a Filharmóniai Társaság alapításában című tanulmánya, amely rávilágít a Nemzeti Színház kötelékében álló Doppler-testvérek igyekezetére a pesti hangversenyélet megalapozását illetően. Jelen tanulmány nem a kiemelt fontosságú eseményekre, hanem a Nemzeti Színház mindennapjaira koncentrálna. Az intézmény levéltári forrásainak és a pest-budai zenei sajtó felhasználásával további nemzeti színházi zenészek tevékenységére tekint rá, kitérve az operai műhelymunkában betöltött szerepükre, valamint korabeli és későbbi megítélésükre.

Tárgyszavak: Nemzeti Színház, operajátszás, zenekar, zenészek, ego dokumentumt.

HORVÁTH PÁL 2009 és 2013 között párhuzamosan végzett zenetudományi és karmesteri tanulmányokat a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. 2014 januárjától megbízási szerződéssel, 2016-tól tudományos segédmunkatársként dolgozik a HUN-REN BTK Zenetudományi Intézet Magyar Zenetörténeti Osztályán. Kutatásai főként a 19. századi magyar nyelvű zenés színjátszás köré csoportosulnak.

ABSTRACT

PÁL HORVÁTH (HUN-REN RCH Institute for Musicology)

The Orchestra and Musicians of the National Theatre in Pest

The organization of the National Theatre's professional opera company and orchestra began in January 1838 with the engagement of Ferenc Erkel and Rosalie Klein Schodel. In that year, according to the period payrolls, the staff included 21 actors, 10 actresses, 12 male choir singers, 12 female choir singers, and 35 instrumentalists. The conductor of the theatre's orchestra and the internationally renowned prima donna have already been the subject of Hungarian musicology, but much less is known about the other musicians. Mária Eckhardt's study "Liszt és a Doppler-testvérek szerepe a Filharmóniai Társaság alapításában" [The role of Liszt and the Doppler brothers in the founding of the Philharmonic Society] is an important starting point, which sheds light on the efforts of the Doppler brothers, who were themselves employees of the National Theatre, to establish the concert life in Pest. The present paper focuses on the everyday life at the National Theatre rather than on the major events that took place there. Making use of the institution's archival sources and the Pest-Buda musical press, it examines the activities of other musicians employed at the National Theatre, including their role in the opera workshop and their contemporary and later perceptions.

Keywords: National Theatre, operatic industry, orchestra, musicians, ego documents.

PÁL HORVÁTH studied musicology and conducting at the Liszt Academy of Music in Budapest between 2009 and 2013. Since January 2014, he has been on the staff of the Department of Hungarian Music History at the HUN-REN RCH Institute for Musicology, working as a research assistant since 2016. His research focuses mainly on nineteenth-century Hungarian musical theatre.